

Čeština zajímavě a komunikativně II

pro 8. a 9. třídu

- Rozvíjení komunikativní kompetence
- Netradiční úkoly a cvičení s mezipředmětovým přesahem
- Komunikační a slohová výchova
- Prověřovací testy, náměty na pravopisná cvičení

Čeština zajímavě a komunikativně II

- Rozvíjení komunikativní kompetence
- Netradiční úkoly a cvičení s mezipředmětovým přesahem
- Komunikační a slohová výchova
- Prověrovací testy, náměty na pravopisná cvičení

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

**PaedDr. Květoslava Klímová, Ph.D.,
PhDr. Ivana Kolářová, CSc.**

**ČEŠTINA ZAJÍMAVĚ A KOMUNIKATIVNĚ II
pro 8. a 9. třídu**

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 5691. publikaci

Odpovědná redaktorka PhDr. Alena Sojková
Sazba a zlom Radek Vokál
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 336
Vydání 1., 2014

Vytiskla Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2014
Cover Photo © allphoto.cz

ISBN 978-80-247-4120-8

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-9546-1 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-9547-8 (ve formátu EPUB)

OBSAH

Úvodní slovo	11
I. PRAKTICKÁ ČÁST	13
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	14
1.1 Jazyky v Evropě	14
1.1.1 Slovanské jazyky	14
1.1.2 O dalších jazycích v současné Evropě	18
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	21
2. Nauka o slovní zásobě	28
2.1 Opakujeme	28
2.2 Slova přejatá	29
2.3 Význam slov	32
2.4 Slovo a sousloví	36
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti	38
3. Tvoření slov	40
3.1 Tvoření podstatných jmen	40
3.1.1 Tvoření podstatných jmen odvozováním	40
3.1.2 Tvoření podstatných jmen skládáním	44
3.1.3 Opakujeme.....	48
3.2 Tvoření přídavných jmen	49
3.2.1 Opakujeme.....	49
3.2.2 Tvoření přídavných jmen odvozováním	51
3.2.3 Tvoření přídavných jmen skládáním	55
3.3 Tvoření sloves	58
3.3.1 Odvozování sloves předponami	58
3.3.2 Odvozování sloves příponami	58

4. Tvarosloví	61
4.1 Co už umíme.....	61
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých.....	68
4.2.1 Rozšiřující učivo.....	75
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích.....	76
4.4 Slovesa.....	79
4.4.1 Slovesné tvary.....	88
4.4.2 Rozšiřující učivo.....	94
4.4.3 Přehled slovesných tvarů.....	95
5. Skladba	98
5.1 Věta jednoduchá.....	98
5.1.1 Větné členy základní.....	98
5.1.2 Věty jednočlenné. Větné ekvivalenty.....	103
5.1.3 Větné členy rozvíjející.....	108
5.1.4 Několikanásobné větné členy.....	123
5.1.5 Vyjádření záporu ve větě.....	127
5.2 Souvětí.....	129
5.2.1 Opakujeme.....	129
5.2.2 Souřadné spojení vět v souvětí. Souvětí souřadné.....	131
5.2.3 Souvětí složitá. Souřadně spojené věty vedlejší.....	133
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty.....	136
5.3.1 Vsuvka.....	136
5.3.2 Elipsa.....	139
5.3.3 Samostatný větný člen.....	141
6. Komunikační a slohová výchova	144
6.1 Vypravování.....	144
6.2 Popis.....	151
6.2.1 Popis prostý.....	153
6.2.2 Popis pracovního postupu.....	156
6.2.3 Popis děje.....	159
6.2.4 Subjektivně zabarvený popis (líčení).....	162
6.2.5 Charakteristika.....	164
6.3 Výklad.....	167
6.4 Úvaha.....	171
6.5 Fejeton.....	175
6.6 Práce s informacemi.....	177

7. Klíč	181
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	181
1.1 Jazyky v Evropě	181
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	183
2. Nauka o slovní zásobě	185
2.1 Opakujeme.....	185
2.2 Slova přejatá.....	185
2.3 Význam slov.....	186
2.4 Slovo a sousloví	188
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti.	189
3. Tvoření slov	190
3.1 Tvoření podstatných jmen	190
3.2 Tvoření přídavných jmen	195
3.3 Tvoření sloves	202
4. Tvarosloví	204
4.1 Co už umíme.....	204
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých.....	206
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	207
4.4 Slovesa.....	208
5. Skladba	212
5.1 Věta jednoduchá	212
5.2 Souvětí	237
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty.....	243
6. Komunikační a slohová výchova	248
6.1 Vypravování.....	248
6.2 Popis	249
6.3 Výklad.....	251
6.4 Úvaha	251
6.5 Fejeton	252
6.6 Práce s informacemi	252

II. METODICKÁ ČÁST	255
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	257
1.1 Jazyky v Evropě	257
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	259
2. Nauka o slovní zásobě	260
2.1 Opakujeme	260
2.2 Slova přejatá	260
2.3 Význam slov	261
2.4 Slovo a sousloví	262
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti	262
3. Tvoření slov	263
3.1 Tvoření podstatných jmen	263
3.2 Tvoření přídavných jmen	264
3.3 Tvoření sloves	266
4. Tvarosloví	266
4.1 Co už umíme	266
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých	267
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	268
4.4 Slovesa	268
5. Skladba	269
5.1 Věta jednoduchá	270
5.2 Souvětí	272
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty	272
6. Komunikační a slohová výchova	273
6.1 Vypravování	274
6.2 Popis	274
6.3 Výklad	275
6.4 Úvaha	275
6.5 Fejeton	275
6.6 Práce s informacemi	275

III. PROVĚŘOVACÍ TESTY	277
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	277
2. Slovní zásoba	279
3. Tvoření slov	282
3.1 Tvoření podstatných jmen	282
3.2 Tvoření přídavných jmen	284
3.3 Tvoření sloves	284
4. Tvarosloví	287
4.1 Co už umíme	287
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých	289
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	292
4.4 Slovesa	293
5. Skladba	298
5.1 Věta jednoduchá	298
5.2 Souvětí	301
6. Slohová a komunikační výchova	304
IV. PRAVOPIS	307
LITERATURA	315
PŘÍLOHY	321
Příloha 1: Slepá mapa Evropy	322
Příloha 2: Fotografie staveb	323
Příloha 3: Nářeční oblasti v České republice	325
Příloha 4: Skloňování některých podstatných jmen přejatých – text na rozstříhání	326

Příloha 5: Origami	327
Příloha 6: Šťastné kočičí návraty	328
Příloha 7: Náhrdelník	329
Příloha 8: Fejeton	330

ÚVODNÍ SLOVO

Vážení kolegové, milí studenti,

publikace *Čeština zajímavě a komunikativně II* zahrnuje vybrané učivo 8. a 9. ročníku. Jak jsme uvedly v 1. díle, nejde o klasickou učebnici českého jazyka, ale úkolem publikace je sloužit jako „doplňěk“ k jakémukoli typu učebnice češtiny, tentokrát pro 8. a 9. ročník. Vycházíme ze základního kurikulárního dokumentu, *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání* (RVP ZV). Důraz klademe především na rozvíjení komunikativní kompetence a zajímavé a netradiční úkoly a cvičení, které nabízejí možnosti aplikovat do výuky českého jazyka *Standardy pro základní vzdělávání* zaváděné do škol k 1. 9. 2013. Nabízíme vám některé nové a netradiční náměty a nápady, jejichž prostřednictvím by se žáci mohli zdokonalovat v plynulém, souvislém a kultivovaném vyjadřování (v projevu mluveném i psaném), a to ve škole i mimo školu. Pro zadávání úkolů jsme proto zvolily formu, která by měla u žáků komunikativní dovednost podporovat. Výběr zařazených ukázek je volen v návaznosti na právě probírané učivo v jiných předmětech, např. dějepise, zeměpise, přírodopise, ale také např. v matematice, fyzice, chemii aj., což umožňuje plynulý přechod k uplatnění mezipředmětových vztahů. Rozvoji komunikativní kompetence by měly pomáhat také úkoly zaměřené na práci s frazeologií, která je součástí všech kapitol a lekcí. V publikaci je zařazeno množství ukázek z tvorby domácích autorů, což by se mohlo stát pro žáky motivací k většímu zájmu o českou literaturu. Seznam všech zařazených ukázek, jejich autorů i dalších titulů a internetových zdrojů je zařazen v závěru publikace. Samozřejmostí je průběžné využití průřezových témat včetně multikulturní a mediální výchovy.

Vedle klasických vyučovacích metod a forem práce, jako je např. práce s internetem a odbornou literaturou, práce ve skupinách, různé poznámky a zajímavosti, jsou v tomto díle častěji zařazovány metody kritického myšlení a rozšířen je i jejich výběr, např. *I.N.S.E.R.T.*, *Učíme se navzájem*, *Vennovy diagramy*, *Čtyři rohy* aj.

Stejně jako v 1. díle je velký prostor věnován komunikační a slohové výchově, která je jak na základních školách, tak v nižších třídách gymnázií

stále hodně opomíjena, podceňována a také, jak ukazují výsledky výzkumu v rámci diplomových prací, na některých školách se téměř nevyučuje. Poskytujeme proto širokou nabídku zajímavých úkolů, které jsou zaměřeny na rozvíjení všech klíčových kompetencí, nejen komunikativní.

Obsah publikace by se dal shrnout do reklamního sloganu „VŠE V JEDNOM“:

- první část tvoří procvičování a upevňování jazykového a slohového učiva pro 8. a 9. ročník; v několika případech je zařazeno i učivo rozšiřující, které učitel vzhledem k individuálním zvláštěm žáků využít může, ale nemusí. Toto učivo je vždy označeno;
- další část je věnována metodickým pokynům, a to nejen k jednotlivým kapitolám, lekcím, ale i vybraným cvičením;
- součástí každé kapitoly je všestranný jazykový rozbor, který slouží jednak k upevňování a opakování již probraného učiva, jednak k procvičování učiva nového;
- samostatné kapitoly tvoří KLÍČ téměř ke všem zařazeným cvičením, prověřovací TESTY (i s klíčem) a NÁMĚTY na pravopisná cvičení a kontrolní diktáty. Publikaci obohacují také přílohy, které by žákům měly usnadnit plnění některých náročnějších úkolů.

Přály bychom si, aby vám, učitelům, nová publikace pomohla v každodenní náročné práci, a žákům, aby jednotlivé úkoly a nápady otevřely nový a zajímavější pohled na náš mateřský jazyk.

Autorky

I. PRAKTICKÁ ČÁST

1. ČEŠTINA A SLOVANSKÉ JAZYKY. JAZYKY SOUČASNÉ EVROPY

1.1 JAZYKY V EVROPĚ

1.1.1 SLOVANSKÉ JAZYKY

👥 Práce ve skupinách

1. V které části Evropy leží Česká republika?

a) Zapište do mapy zkratky názvů států sousedících s Českou republikou. Poté doplňte neúplné věty (**příloha 1**).

Na východě Česká republika sousedí s _____ .

Na severu Česká republika hraničí s _____ a s _____ .

Na západě má Česká republika společnou hranici s _____, na jihu tvoří hranici s _____ .

b) Napište jména států vyznačených na slepé mapě počátečními písmeny U, B, R.

c) Kterými jazyky se v jednotlivých zemích mluví? Které z těchto jazyků jsou slovanské?

👥 Práce ve dvojicích

2. Vyhledejte na mapě státy Balkánského poloostrova. Víte, v kterých z nich se mluví slovanskými jazyky? Pokud si nevzpomenete, pokuste se vyřešit následující přesmyčky, a to bez ohledu na délku samohlásek.

Vzor: Snad **ti** nevaří ta **rušná** ulice? – **ruština**

a) **To na vaši** zahradu vběhl **chrt** od sousedů.

b) Podíváme se na **náš** starý strom s **brtí**.

c) **Doma tiše** sedí u **okna**.

- d) **Táhl** vozík a jeho **uši** zachytily zvuk skřípajících **bran**.
 e) Ztratil **nít slov naší** předchozí debaty.

3. Na území dnešního Německa při hranicích se severními Čechami leží území Lužice. Vyhledejte v encyklopedii nebo na internetu, které město je jeho centrem, a ukažte je na mapě. Víte, jak se nazývá slovanský jazyk, kterým obyvatelé Lužice hovoří?

Shrnutí

Vraťte se k mapě obsahující názvy států, v nichž se hovoří slovanskými jazyky, a rozdělte je podle toho, na které světové straně v Evropě leží.

Jazyky západoslovanské: čeština...
Jazyky východoslovanské: ruština...
Jazyky jihoslovanské: chorvatština...

4. Slova ve slovanských jazycích znějí často velmi podobně. Víte, co znamenají česky následující slova ze slovenštiny, polštiny a ruštiny? Pokuste se nejdříve poznat jejich význam bez pomoci slovníků.

Slovenský jazyk: fazuľa, hmla, mäso, šošovica, zajac.

Polský jazyk: poczta, szkola, większy, zajac.

Ruský jazyk: jajco (яйцо), dom (дом), děvůška (девушка), čelovék (человек), mužčina (мужчина).

5. Čtete pozorně následující text a během čtení si k němu dělejte poznámky podle uvedených značek. Každou informaci v textu označovat nemusíte. Volte pouze takové, které vám budou připadat zajímavé nebo důležité. Informace označujte hned **při prvním čtení**.

√	Udělejte na okraji textu „fajfku“, pokud informace potvrzuje to, co už víte.
+	Plus udělejte u informace, která je pro vás nová a zároveň důvěryhodná.
?	Pokud nějaké informaci nerozumíte nebo byste se o ní chtěli dovědět víc, udělejte otazník.

Nejstarší Slované patřili k rozsáhlé rodině indoevropských kmenů, jejich nejstarším společným jazykem byla pravděpodobně praslovanština. Měla nejbliže k jazykům baltským a ke starým jazykům germánským.

První zprávy o slovanských kmenech se dozvídáme od byzantských historiků a kronikářů z řecky psaných pramenů: Slované sídlili nad dolním Dunajem na severním pobřeží Černého moře, odtud se pak šířili na Balkánský poloostrov a do Ilýrie (tj. na část území dnešní Bosny a Hercegoviny, Černé Hory a severní Albánie, východně od Jaderského moře). Byzantské historické prameny hovoří i o slovanských kmenech v severovýchodní střední Evropě (tj. na území dnešního Polska), kterým se říkalo Veneti.

Další prameny píší o Slovanech sídlících v sousedství Rugiů a Noriků, tj. starých obyvatel Rakouska a Bavorska. Je pravděpodobné, že do oblastí za Dunaj se Slované šířili ze severu, na území dnešní Ukrajiny přicházeli od západu.

Do dnešních českých a slovenských zemí přicházeli Slované v 5. až 6. století, osídlovali oblasti v blízkosti vodních toků: dnešní Moravu, křídové tabule v Čechách, na Slovensku zabrali dnešní Zemplínsko a Podunajskou nížinu.

Informace byly převzaty z knihy
Dějiny Československa I/1 (do r. 1526)

Práce ve dvojicích

Vraťte se na začátek textu a znovu ho ve dvojicích projděte. Porovnejte, které informace jste si označili a který typ značek jste použili. Vzájemně si vysvětlete, proč jste si vybrali právě konkrétní informaci a proč jste použili právě tuto značku.

O informacích označených ? se poraďte s ostatními.

a) Rozhodněte, jsou-li následující tvrzení pravdivá.

Tvrzení	Ano	Ne	V textu
Slované sídlili na pobřeží Černého moře.			
Slované osídlovali především západní Evropu.			
Ke slovanským jazykům patří také jazyky baltské.			
Slované sídlili také v blízkosti starých obyvatel Bavorska.			
O prvních Slovanech se dozvídáme z germánských pramenů.			

b) Rozhodněte, zda uvedené informace vyplývají, či nevyplývají z textu.

Tvrzení	Ano	Ne
Nejstarším jazykem Slovanů byla pravděpodobně praslovanština.		
Slované sídlili v Podunají.		
Někteří Slované přicházeli ze západní Evropy do dnešního Ruska.		
Za pravlast Slovanů byly považovány také Pripjaťské bažiny na území dnešní Ukrajiny.		

c) Na území dnešní Moravy a západního Slovenska se už od 9. století rozkládal významný státní celek. Jak se jmenoval?

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Význam Velkomoravské říše pro dějiny slovanských zemí a dějiny Evropy.

6. Víte:

- Kteří dva významní učenci (věrozvěstové) přišli na toto území ve 2. polovině 9. století?
- Jak se nazýval nejstarší slovanský jazyk na území dnešní Moravy a západního Slovenska, který vytvořili? Znáte některá díla nebo překlady děl psané tímto jazykem?
- Jak se nazývalo první slovanské písmo? Jaký byl jeho význam pro některé slovanské jazyky v Evropě?

Ve cvičení 5 jsou slovenská a polská slova psána stejnými písmeny, která užívá čeština a většina dalších jazyků v Evropě – **latinkou**. U ruských slov je v závorce uvedena také jejich podoba psaná písmem užívaným ruštinou a některými jihoslovanskými a východoslovanskými jazyky. Říká se mu **azbuka** a vyvinulo se z cyrilice.